

**MONIKULTTUURINEN KIRJALLISUUS –
HAASTE KIRJOITTAJALLE
KIRJALLISUUSKATSAUS**

Eija Harju

Kandidaatintutkielma

Kirjoittaminen

Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto

Toukokuu 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto
Tekijä Eija Harju	
Työn nimi Monikulttuurinen kirjallisuus – haaste kirjoittajalle Kirjallisuuskatsaus	
Oppiaine Kirjoittaminen	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Toukokuu 2019	Sivumäärä 20 + lähteet + liitteet (6 kpl)
Tiivistelmä <p>Väestötilastojen perusteella suomalainen yhteiskunta on aikaisempaa monikulttuurisempi ja monikulttuurisuudesta on tullut pysyvä ilmiö myös Suomessa. Voisi siis olettaa, että monikulttuurisuus näkyisi suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja kirjallisuudentutkimuksessa samalla tavalla kuin maan virallisissa tilastoissa.</p> <p>Kirjallisuuskatsauksessani kartoitan niitä tieteellisiä tutkimuksia ja artikkeleita, joissa tarkastellaan monikulttuurisuutta suomalaisessa kaunokirjallisuudessa. Tutkimuskysymykseni on: <i>Miten monikulttuurisuus näkyy suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvun alussa?</i> Keskeisiä käsitteitä ovat <i>suomalainen</i> ja <i>monikulttuurisuus</i>. Kirjallisuuskatsaus ajantasaistaa monikulttuurisuutta käsittelevän kirjallisuudentutkimuksen aikavälillä 2010–2018.</p> <p>Tutkielma osoittaa, että pelkästään jo käsitepari <i>monikulttuurinen kirjallisuus</i> osoittautuu vaikeasti määriteltäväksi. Yleisesti ottaen monikulttuurisuus heijastuu kirjallisuuden kentällä entistä kansainvälisempänä kirjailijakuntana. Suomessa on noin 90 kirjailijaa, jotka luokitellaan ylrirajaiseksi ja/tai maahanmuuttajataustaiseksi kirjailijaksi.</p> <p>Vaikuttaa siltä, että 2000-luvun alun suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa toistuvat edelleen monenlaiset stereotyyppiat ja ennakkoluulot, jotka liittyvät käsityksiin kansallisuudesta, suomalaisuudesta, ulkonäöstä, puhetyylistä ja sosioekonomisesta statuksesta. Siitä huolimatta, että monikulttuurinen lasten- ja nuortenkirjallisuus tarjoaa samastumiskohteita entistä useammalle lukijalle, tarjontaa on edelleen liian vähän.</p> <p>Kokonaiskuva 2000-luvun alun suomalaisen kirjallisuuden monikulttuurisuudesta jää varsin pintapuoliseksi, sillä monikulttuurisuuteen keskittyvä kirjallisuudentutkimus on niukkaa, sirpaleista ja jäsentymätöntä. Itse asiassa tutkimus, joka käsittelee 2010-luvulla ilmestynyttä kirjallisuutta monikulttuurisuuden näkökulmasta, puuttuu kokonaan. Siksi monikulttuurista kirjallisuutta käsittelevää kirjallisuudentutkimusta olisi tarpeellista laajentaa ja syventää.</p> <p>Kirjoittajana olen entistä tietoisempi siitä, miten merkityksellisiä ratkaisuja joudun tekemään rakentaessani tarinaa, jossa tuon esiin monikulttuurisuuteen liittyviä ilmiöitä. Erityisen valppaana täytyy olla henkilöhahmojen luomisessa ja siinä, miten laitan henkilöt toimimaan keskenään. On tiedostettava, missä määrin ruokin kerronnallisilla keinoilla stereotyyppisiä käsityksiä eri kulttuureista ja niiden edustajista ja onko stereotyyppien toistaminen aina edes tarpeellista tarinan sisällön kannalta. Myös sitä, haluanko luoda henkilöhahmojen avulla yleistyksiä vai korostaa yksilöllisiä eroja, on viisasta pohtia. Tärkeää on hahmottaa, mitä toivoisin lukijan pohtivan tarinan luettuaan. Tutkielma auttaa jäsentämään ajatuksia siitä, miten ja miksi olen kirjoittamassa monikulttuurisia elementtejä sisältävää tarinaa.</p>	
Asiasanat suomalainen, monikulttuurisuus, kaunokirjallisuus, 2000-luvun alku, kirjallisuudentutkimus, kuvaileva (narratiivinen) kirjallisuuskatsaus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUSMENETELMÄNÄ KUVAILEVA (NARRATIIVINEN) KIRJALLISUUSKATSAUS	2
3	KESKEISET KÄSITTEET <i>SUOMALAINEN JA MONIKULTTUURISUUS</i>	4
4	AINEISTON HAKU JA VALINTA	6
5	MONIKULTTUURISUUS SUOMALAISESSA KAUNOKIRJALLISUUDESSA 2000-LUVUN ALUSSA	8
	5.1 Monikulttuurinen kirjallisuus - epätäsmällinen käsitepari	8
	5.2 Moninainen kirjailijakunta	10
	5.2.1 Ylirajaiset ja maahanmuuttajataustaiset kirjailijat	10
	5.2.2 Kirjailijuutta kutistavat käsitteet.....	11
	5.3 Monikulttuuriset henkilöahmot lasten- ja nuortenkirjallisuudessa.....	13
	5.3.1 Stereotypioita eri kansallisuuksista	14
	5.3.2 Entistä monikulttuurisempi lukijakunta.....	16
6	YHTEENVETO	17
	6.1 Monikulttuurinen kirjallisuus - haaste kirjoittajalle	17
	6.2 Menetelmän soveltavuuden ja tutkielman luotettavuuden arviointia	19
	LÄHTEET	21
	LIITTEET	24
	Liite 1. Väestö syntyperän, syntymämaan ja kielen mukaan 2017	24
	Liite 2. Ulkom. kansalaiset, ulkomaalaistaustaiset, vieraskieliset ja ulkom. syntyneet 1990-2017	25
	Liite 3. Maahan-, maasta- ja nettomuutto lähtö-/määrämaan mukaan 1990-2017	26
	Liite 4. Suurimmat vieraskielisten määrät 2017	27
	Liite 5. 'Monikulttuurisuus'-käsite eri näkökulmista.....	28
	Liite 6. 'Maahanmuuttaja'-käsite eriteltynä.....	29

1 JOHDANTO

Miltä suomalainen saa näyttää? Mitä oikeastaan on suomalaisuus? Millaisessa porukassa nuori voi tuntea olevansa tasavertainen jäsen? Muun muassa näitä kysymyksiä tarinani päähenkilö pohtii sen lisäksi, että suree parhaan ystävänsä kuolemaa. Olen kirjoittamassa perinteistä realistista nuortenromania 16-vuotiaasta pojasta, jonka äiti on vaaleahiipiäinen suomalainen ja isä tummaihoisen kongolainen. Suomalaisuudesta huolimatta päähenkilö joutuu prosessoimaan omaa kulttuurista identiteettiään, koska huomaa tummaihoisuutensa paljastavan, että hänellä on etnisiä juuria Suomen rajojen ulkopuolella.

Miksi tällaisia kysymyksiä täytyy edes nostaa esiin? Onhan väestötilastojen¹ perusteella osoitettavissa, että suomalainen yhteiskunta on aikaisempaa monikulttuurisempi ja monikulttuurisuudesta on tullut pysyvä ilmiö myös Suomessa. Voisi siis hyvin olettaa, että monikulttuurisuus olisi luonnollinen ilmiö ja näkyisi sekä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa että akateemisessa tutkimuksessa samalla tavalla kuin maan virallisissa väestötilastoissa.

Edellä kuvatut havainnot ja pohdinnat ovat vaikuttaneet tutkielmani aihepiirin valintaan. Karitoitan niitä tieteellisiä tutkimuksia ja artikkeleita, joissa tarkastellaan monikulttuurisuutta suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvun alussa. Siksi tutkielmani keskeisiä käsitteitä ovat *suomalainen* ja *monikulttuurisuus*, joiden avulla tarkastelen 2010-luvulla julkaistuja kirjallisuudentutkimuksia. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on auttaa hahmottamaan niitä asioita, joihin olisi syytä kiinnittää huomiota, kun kirjoitan fiktiivistä tarinaa, jossa monikulttuuriset ilmiöt ovat läsnä.

---

¹ Ks. liitteet 1–4.

2 TUTKIMUSMENETELMÄNÄ KUVAILEVA (NARRATIIVINEN) KIRJALLISUUSKATSAUS

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, koska se soveltuu erityisesti sellaiseen humanistiseen tutkimukseen, jossa tutkittavan ilmiön yleisyys tai näytön aste ei ole keskiössä (Kangasniemi, Pietilä, Utriainen, Jääskeläinen, Ahonen & Liikanen 2013, 293). Sovellan tutkielmassani narratiivista katsausta, joka on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen alalaji. Se mahdollistaa tutkimustiedon ajantasaistamisen, sillä aiemmin tehdyt tutkimukset tiivistetään kuvailevaksi synteesiksi (Salminen 2011, 6–7). Kyseessä on siis laadullinen tutkimus, jossa pyritään selittämisen sijaan ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2018).

Kangasniemi ym. ovat jäsentäneet kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tekemisen neljään eri vaiheeseen. Ensimmäiseksi tutkijan tehtävänä on muodostaa tutkimuskysymys, jonka pohjalta hän etsii tutkimusaineistoa. Sen jälkeen hän rakentaa kuvailua ja lopuksi tarkastelee kirjallisuuskatsauksensa tuloksia. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tekemiselle on luonteenomaista, että eri vaiheet limittyvät toisiinsa. Tuottaakseen luotettavaa tietoa täytyy tutkijan perehtyä menetelmään syvällisesti. Näin pyritään ilmiön ymmärtämiseen tietyn aineiston pohjalta, ja aineiston valinnassa korostuu aikaisempien tutkimusten sisällöt. Tyypillistä on, että aineistoa reflektoidaan jatkuvasti suhteessa tutkimuskysymykseen. (Kangasniemi ym. 2013, 294–296.)

Tutkielmani tutkimuskysymys ”*Miten monikulttuurisuus näkyy suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvun alussa?*” muodostaa ikään kuin kirjallisuuskatsaukseni kehyksen (ks. esim. Aveyard 2010, 38). Monikulttuurisuuden tarkasteleminen yleisellä tasolla suomalaisessa kaunokirjallisuudessa antaa riittävästi väljyyttä, koska tutkimuskohde ei rajoitu pelkästään tietyn ikävaiheen kaunokirjallisuuteen, kuten esimerkiksi lasten- ja nuortenkirjallisuuteen. Toisaalta taas tutkittavan ilmiön rajaaminen 2000-luvun alkuun ja pelkästään suomalaista kaunokirjallisuutta käsittelevään tutkimukseen selkiyttävät tutkimustehtäväni, jolloin tutkielmani pysyy annetuissa raameissa (ks. esim. Kangasniemi 2013, 295).

Tutkielmani on aineistopohjaista sisällönanalyysia, jonka avulla tarkastelen niitä tieteellisiä julkaisuja, jotka käsittelevät monikulttuurisuutta suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvun alussa. Sisällönanalyysilla (ks. esim. Tuomi ja Sarajärviä 2018, 142) pyrin luomaan ilmiöstä tiiviin ja selkeän kuvauksen. Lopuksi laadin tulosten tarkasteluosion, yhteenvedon, jossa

pohdin tutkielmani sisältöä ja menetelmän sopivuutta sekä arvioin tutkielmani luotettavuutta kuten Kangasniemi ym. (2013, 297) suosittelevat.

Kirjallisuusperusteisen tutkielmani tavoitteena on kuvata ja jäsentää monikulttuurisuusilmiötä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja sitä kautta syventää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tästä eteenpäin käytän kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta ja/tai narratiivisesta kuvauksesta pelkästään termiä kirjallisuuskatsaus.

3 KESKEISET KÄSITTEET SUOMALAINEN JA MONIKULTTUURISUUS

Tutkielmani keskeiset käsitteet ovat *suomalainen* ja *monikulttuurisuus*, joiden avulla pyrin hahmottamaan monikulttuurisuusilmiötä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja pohtimaan monikulttuurisuudesta kirjoittamiseen liittyviä haasteita.

Käsite *suomalainen* sisältää monia eri merkityksiä. 1) Käsitteellä voidaan tarkoittaa henkilöä, joka on kotoisin tai lähtöisin Suomesta. 2) Se voi sisältää ajatuksen henkilön kansalaisuudesta eli siitä, että hän on virallisesti hyväksytty Suomen valtion jäseneksi. 3) Käsitteellä voidaan viitata kansallisuuteen eli siihen, että henkilö edustaa Suomessa niin kutsuttua kantaväestöä. 4) Suomalaisella voidaan luonnehtia asiaa, joka kuuluu Suomeen tai on ylipäänsä ominaista Suomen asukkaille, sen oloille ja kulttuurille. 5) Käsitteellä voidaan viitata myös suomen kieleen. (Ks. esim. Kielitoimiston sanakirja 2019.)

Se, mitä suomalaisella tarkoitetaan, ei ole kuitenkaan niin yksinkertainen asia kuin sen luulis olevan. Henkilö voi olla Suomen kansalainen, vaikka kansallisuudeltaan hän ei edustaisikaan Suomen kantaväestöä. Tämä ilmiö näkyy myös Tilastokeskuksen tilastoinnissa, sillä väestön koostumusta tarkastellaan tilastoimalla kansalaisuuden lisäksi myös syntymämaa, kieli sekä syntyperä (Tilastokeskus 2017a, ks. liite 1). Virallisen määritelmän mukaan ”suomalaistaustaisia ovat kaikki ne henkilöt, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla”. (Tilastokeskus 2017b, ks. liite 2.)

Mikäli henkilön kieli- ja kulttuuritausta poikkeavat valtaväestön kieli- ja kulttuuritaustasta, kuten suomen kielestä ja suomalaisuudesta, hänet mielletään jonkin etnisen ryhmän edustajaksi. Käytännössä se tarkoittaa, että jokin ihmisryhmä eroaa muusta väestöstä, esimerkiksi suomalaisesta kantaväestöstä, muun muassa perinteittensä, syntyperänsä, uskontonsa tai kielensä perusteella. Etnisellä ryhmällä ei ole itsenäistä valtiollista asemaa. (Ks. esim. Kielitoimiston sanakirja 2019.)

Nämä edellä esitetyt viralliset määritelmät vaikuttavat politiikassa ja ohjaavat päätöksentekoa. Määritelmät rakentuvat ajatukseen kuvitellusta yhteisöstä, yhtenäisestä kansakunnasta, jota ei

voi itse valita vaan johon yksilö syntyy ja jossa yhteinen kieli, ”kansallinen kirjapainokieli”, edustaa yhteisöllisyyden erästä muotoa. (Ks. esim. Anderson 2016, 46, 143–144.)

Siitä huolimatta, että suomalainen yhteiskunta näyttäytyy maantieteellisesti rajattuna kansakuntana, elää kansallisvaltion sisällä yhtä aikaa rinnakkainen toisistaan poikkeavia etnisiä tai kulttuurisia ryhmiä, jolloin voidaan puhua *monikulttuurisuudesta*. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa asukkaat eivät puhu vain yhtä kieltä, harjoita samaa uskontoa, noudata samanlaisia tapoja ja perinteitä tai ajattele yhdellä tietyllä tavalla siitä, mitä on hyvä elämä. Yhteiskunnan jäsenten syntymämaat ja sukujuuret voivat ulottua asuinvaltion – tässä tapauksessa Suomen – rajojen ulkopuolelle. (Kielitoimiston sanakirja 2019; Saukkonen 2013, 115.)

Monikulttuurisuus ei kuitenkaan ole niin selvärajaisesti määriteltävissä kuin edellä on esitetty. Yksinkertaistettuna monikulttuurisuus merkitsee normeja, ideologioita tai väestötietoja (ks. Igarashi 2019, 89). Tilastollisesta näkökulmasta suomalainen yhteiskunta on kansainvälistynyt voimakkaasti 1990-luvun alusta alkaen, jolloin Suomeen alkoi muuttaa paljon ihmisiä ulkomailta, kuten inkeriläisiä paluumuuttajia, somaleita ja entisen Jugoslavian asukkaita (Tilastokeskus 2017c, ks. liitteet 3–4).

Muun muassa Ward, Gale, Staerklé ja Stuart kritisoivat sitä, ettei todellista monikulttuurisuutta ole pelkästään se, että yhteiskunnassa elää rinnakkain erilaisia kulttuureja. He peräänkuuluttavat, että monikulttuurisuutta täytyisi tarkastella nykyistä monipuolisemmin myös psykologisesta näkökulmasta. Se mahdollistaisi, että yksilöiden havainnot, näkemykset ja tulkinnat kulttuurienvälisestä kanssakäymisestä pääsisivät esiin nykyistä enemmän. Tutkijoiden mielestä olisi tärkeää tarkastella monikulttuurisuutta monipuolisesti yhtä lailla sosiaalisesta, psykologisesta kuin taloudellisesta näkökulmasta. (Ward, Gale, Staerklé & Stuart 2018, 834.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa, joissa käsitellään kulttuurienvälisyyttä, näkee käytettävän muun muassa sellaisia termejä kuin *cross-cultural*, *meta-cultural*, *polycultural*, *multicultural* ja *intercultural*. Sen sijaan suomalaisessa tutkimuksessa käsitteitä *monikulttuurisuus* ja *kulttuurienvälisyys* ”käytetään usein synonyymeina, vaikka ne ovat lähtökohdiltaan ja näkökulmiltaan hyvinkin erilaisia”. (Dervin & Keihäs 2013, 20–21.) Kirjallisuuskatsauksessani pitäydyn ’monikulttuurisuus’-käsitteessä siitä huolimatta, että tiedostan termin sisältävän lukuisan joukon jännitteitä. Tutkielmassani käytän monikulttuurisuutta synonyymina kulttuurienvälisyydelle.

4 AINEISTON HAKU JA VALINTA

Tutkielmani lähtökohtana on ollut vahva päätös kartoittaa monikulttuurisuusilmiötä suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa 2010-luvulla. Aineistohauissa olen käyttänyt Finnaa ja JYKDOKin tarjoamia sähköisiä materiaaleja. Suomenkielistä aineistoa etsiessäni olen käyttänyt hakusanoina: monikulttuuri*, kaunokirja* ja kirjallisuudentut*, englanninkielistä aineistoa etsiessäni sanoja: multicult*, literature, research* ja Finland sekä ruotsinkielistä aineistoa sanoilla: mångkultur*, litteratur, forskning* ja Finland.

Kirjallisuuskatsaukseen olen valinnut tieteelliset julkaisut seuraavin kriteerein: 1) kieltä ei rajoiteta, 2) ajankohta ajoittuu vuosien 2010–2018 aikavälille, 3) on luettavissa kokonaan joko sähköisenä tai paperisena ja 4) vastaa tutkimuskysymykseeni eli käsittelee monikulttuurisuutta suomalaisessa kaunokirjallisuudessa.

Syyslukukaudella 2018 tein alustavia aineistohakuja hahmottaakseni tutkimustehtäväni, mutta lopullisen aineistohaun tein vasta vuonna 2019, viikolla 1. Edellä esitellyillä kriteereillä ja hakusanoilla Finna tuotti yhteensä 31 hakutulosta, joista osa oli samoja julkaisuja. Kun aineistosta poistin päällekkäisyydet, sain tulokseksi yhteensä 24 eri julkaisua. Näistä karsin otsikon, asiasanojen, sisällön ja/tai viittaustekniikan perusteella pois 16. Karsinnan jälkeen jäljelle jäi 8 tieteellistä julkaisua. Näiden lisäksi hain manuaalisesti yhden väitöskirjan tekijältä kaksi muuta julkaisua (esseen ja puheenvuoron) sekä toiselta väitöskirjan tekijältä yhden väitöskirja-artikkelin, koska nämä käsittelevät monikulttuurisuusilmiötä.

Aineistoni koostuu 11 julkaisusta, joista väitöskirjoja on kolme, artikkeleita neljä, kokoomateoksia kolme kappaletta ja puheenvuoroja yksi kappale. Yhtä englanninkielistä väitöskirjaa ja englanninkielistä kokoomateosta lukuun ottamatta tekstit ovat suomenkielisiä. Aineiston analyysissä kolme väitöskirjaa, jotka olen nimennyt ensisijaiseksi lähdeaineistoksi, muodostavat ikään kuin rungon, jota toissijainen lähdeaineisto eli muut aihetta käsittelevät julkaisut täydentävät. Kangasniemen ym. (2013, 297) mukaan on mahdollista, että kirjallisuuskatsauksen analyysi rakentuu yhden tai useamman lähteen ympärille. Väitöskirjat ovat valikoituneet päälähteiksi, koska muita yhtä laajoja tutkimuksia ei ole ilmestynyt vuosien 2010–2018 välillä.

Olen soveltanut Tuomen ja Sarajärven (2018) mallia sisällönanalyysin etenemisestä, koska se mahdollistaa tutkimusprosessin etenemisen mahdollisimman systemaattisesti. Aineistohaun

jälkeen olen perehtynyt kolmeen keskeiseen päälähteeseen, jotka muodostavat *ensisijaisen lähdeaineistoni*. Olen kerännyt näistä suoria sitaatteja lähdeviitteineen 12 liuskan verran. Lisäksi olen tulostanut *toissijaisen lähdeaineistoni* teoksista keskeisiä tutkimustuloksia yhteensä 11 sivua, jotka sisältävät tutkielmani kannalta merkityksellistä tietoa. Näiden em. tulosteiden lisäksi olen kopioinut väitöskirjoista ja Tilastokeskuksen sivuilta erilaisia taulukoita 9 sivua, jotka olen sijoittanut tutkielmani liiteosioon. Aineistonkeruun ohella olen tehnyt muistiinpanoja yhden sivun verran. Analysoitavaa materiaalia on kertynyt 33 sivua.

Aineistonkeruuvaiheen jälkeen olen tulostanut sivut, leikannut sitaatit irti toisistaan ja kerännyt samantyyppiset asiat yhteen. Olen pelkistänyt ja luokitellut väitöskirjojen antia tutkimuskysymykseni näkökulmasta. Analyysiosion viimeinen vaihe eli raportti siitä, miten monikulttuurisuusilmiö näkyy suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvulla, löytyy luvusta 5.

5 MONIKULTTUURISUUS SUOMALAISESSA KAUNOKIRJALLISUUDESSA 2000-LUVUN ALUSSA

5.1 Monikulttuurinen kirjallisuus – epätäsmällinen käsitepari

Monikulttuurinen kirjallisuus on varsin epätäsmällinen käsitepari suomalaisessa kaunokirjallisuudessa Aerilan (2010), Pesosen (2015) ja Nissilän (2016) väitöskirjojen perusteella. Itse asiassa koko käsite *monikulttuurisuus* osoittautuu huomattavasti monimutkaisemmaksi kuin äkkiseltään voisi kuvitella.

Nissilän (2016, 54) mielestä ’monikulttuurisuus’-käsite on ongelmallinen, koska se ikään kuin olettaa kulttuurien olevan luonteeltaan selvärajaisia ja homogeenisia. Nissilä ei kuitenkaan erittele käsitettä sen tarkemmin vaan käyttää käsitteen *monikulttuurinen kirjallisuus* sijaan käsitteitä ’maahanmuuttajakirjallisuus’ sekä ’ylirajainen kirjallisuus’. Hänelle näiden käsitteiden käyttö mahdollistaa sen, että hän pystyy tarkastelemaan kirjallisuutta nimenomaan ylirajaisena ilmiönä, jolloin tarkastelun kohteena on se kirjallisuus, joka liikkuu kansallisvaltion ja kielten rajapinnoilla. (Nissilä 2016, 28, 39, 54, tiivistelmä.)

Myös lastenkirjallisuutta tutkiva Pesonen suhtautuu kriittisesti ’monikulttuurisuus’-käsitteeseen. Pesosen mielestä koko ’monikulttuurisuus’-käsite on kärsinyt inflaation, koska sitä käytetään liikaa erilaisissa yhteyksissä. Kriittisestä kannastaan huolimatta hän käyttää kyseistä termiä tutkiessaan suomalaista lastenkirjallisuutta, mistä osoituksena on hänen ilmaisutapansa: ’multiculturalism in contemporary children’s literature’. (Pesonen 2015, 19, 21, 27.)

Aerila (2010, 41), joka tutkii suomenkielisten nuortenromaanien sisältämää monikulttuurisuutta, ei suhtaudu yhtä kriittisesti ’monikulttuurisuus’-käsitteeseen kuin Nissilä tai Pesonen. Aerila sen sijaan nostaa esiin käsitteen moniulotteisuuden tarkastellessaan sitä ajatuskarttamaisessa kuviossaan (ks. liite 6). Siinä näkyy, miten monikulttuurisuutta voidaan lähestyä muun muassa maailmankuvan, kulttuurienvälisyyden, monikulttuurisen kompetenssin ja identiteetin näkökulmasta. Lisäksi monikulttuurisuutta voidaan tarkastella suvaitsemattomuuden, ksenofobian, stereotypian ja kulttuuristen eroavaisuuksien kautta.

Näiden kolmen väitöskirjan perusteella on vaikea määritellä tyhjentävästi, mitä monikulttuurisella kaunokirjallisuudella oikeastaan tarkoitetaan ja mitä käsitettä ylipäänsä olisi suotava käyttää. Tämä ilmiö heijastuu myös muissa kirjallisuutta käsittelevissä artikkeleissa, joissa tarkastellaan vaihtoehtoisten käsitteiden käyttökelpoisuutta. Muita mahdollisia käsitteitä ovat uussuomalainen, yllirajainen, diasporinen, maahanmuuttaja-, siirtolais- tai pakolaiskirjallisuus. (Ks. esim. Grönstrand 2010, 42; Rantonen & Savolainen 2010, 30.) Nissillä toteaakin termien käytöstä seuraavaa:

”Maahanmuuttajakirjallisuus – tai uussuomalainen kirjallisuus – on ambivalentti termi. Yhtäältä kansallinen kategoria tunkeutuu termiin konstruoiden kuvan homogeenisestä suomalaisuudesta ja kansallisen identiteetin rakentamisen prosessiin osallistuneesta suomalaisten kirjailijoiden joukosta, jonka rinnalle ”ei-suomalaisten maahanmuuttajakirjailijoiden” joukko asettuu. - - ”Maahanmuuttajakirjallisuus” yhtäaikaan sekä kutsuu kirjailijat kansallisvaltion sisälle että sulkee heidät kansallisen ulkopuolelle.” (Nissilä 2016, 154).

Rantosen ja Savolaisen (2010, 30) mielestä ”[m]onikulttuurinen kirjallisuus voi edustaa neutraalimpaa nimitystä kirjallisuudelle ja kirjailijoille, joiden tematiikassa korostuvat kulttuuriset ja kansalliset teemat”. He toteavatkin, että käytössä olevat eri nimitykset paljastavat, miten kiistanalaisia maahanmuuttoon ja vähemmistöihin liittyvät käsitteet ylipäänsä ovat suomen kielessä. Lisäksi he tuovat esiin, miten monikulttuurisuuteen liittyvä alue on suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa vielä varsin uusi.

On hyvä tiedostaa, että suomalaisen kaunokirjallisuuden historialliset juuret ovat vahvasti sidoksissa ajatukseen suomalaisesta kulttuuri-identiteetistä ja kansallisuuskirjallisuudesta² (Lyytikäinen 2005, 27).

”Uskoa kansalliseen sivistykseen ja sen tulevaisuuteen on juuri kansallinen kirjallisuus vireillä pitämässä ja vahvistamassa. Sillä kirjallisuudessa elää ja vaikuttaa se, mikä kansassa on yhteistä ja kestävä: yhteinen kieli, yhteiset tavat ja elämäntunnot. Kirjallisuudessa ja kirjallisuuden avulla kansa koostuu ja toteuttaa itseään, tulee tietoiseksi omasta ja olemuksestaan, omasta menneisyydestään ja nykyisyydestään, voipa joskus saada aavistuksen omasta historiallisesta tehtävästäänkin ja asettaa aina uusia tavoitteita sisäiselle kehitykselleen.” (Tarkiainen & Kauppinen 1961, 384.)

On mielenkiintoista, miten vielä 1900-luvun puolivälissä haluttiin korostaa sitä, kuinka kirjallisuudella on kansakuntaa yhdistävä voima. Näkemys tulee hyvin esiin Tarkiaisen ja Kauppisen edellä mainitussa lainauksessa. Ei siis liene yllätys, että kaunokirjallisuudesta on kehittynyt yksi suomalaista identiteettiä vahvistaja tekijä yhteiskunnassa (ks. esim. SKS 2019).

² Tämä asenne korostui erityisesti 1800-luvun nationalistisissa pyrkimyksissä. Ks. lisää esim. ”Kansallisromantiikka Suomessa” (2014) ja ”Kieli, kirjallisuus ja identiteetti” (2019).

Mietin, missä määrin suomalainen kaunokirjallisuus vahvistaa myös monikulttuurisessa viitekehyksessä elävien lukijoiden uskoa omaan tulevaisuuteensa Suomessa. Saavatko suomalaisessa kaunokirjallisuudessa äänensä kuuluviin ne, joiden ulkoinen habitus, kotikieli ja/tai elämäntavat poikkeavat kantaväestöstä?

5.2 Moninainen kirjailijakunta

5.2.1 Ylirajaiset ja maahanmuuttajataustaiset kirjailijat

Nissilä (2016) tutkii väitöskirjassaan erityisesti neljän, maahanmuuttajataustaiseksi ja ylirajaiseksi määritellyn naiskirjailijan (Ranya ElRamlyn, Umayya Abu-Hannan, Zinaida Lindénin ja Alexandra Salmelan) esikoisteosten saamaa vastaanottoa 2000-luvun alun Suomessa. Nissilän tavoitteena on “purkaa kansallista katsetta sekä kansallisesti rakentuneita kategorioita kirjallisuudentutkimuksessa ja osoittaa, etteivät kirjalliset kulttuuritkaan ole suljettuja tai tarkkarajaisia kansallisia tai kulttuurisia entiteettejä” (Nissilä 2016, 40). Nissilän väitöstutkimus on sikäli merkittävä kirjallisuudentutkimuksessa, ettei ennen häntä kukaan ole kartoittanut 2000-luvun alussa ilmestyneitä teoksia näin systemaattisesti³.

Kulttuurintutkimuksellisesti orientoituneessa kirjallisuudentutkimuksessa tuodaan esiin myös, miten paljon Suomessa on tällä hetkellä maahanmuuttajataustaisia kirjailijoita. Nissilän laskujen mukaan heitä on noin 90. Hän on laatinut luettelon⁴ niistä ylirajaisista ja maahanmuuttajataustaisista kirjoittajista, ”joiden suhteita Suomeen voidaan luonnehtia jollain tapaa

³ Samaa mieltä ovat myös Heith, Gröndahl & Rantonen (2018, 26).

⁴ Yousif Abu al Fawz (Yousif Haddad), Umayya Abu-Hanna, Mytham al-Hashmi, Sadik Al-Husseini, Aliakbar Almaspour, Moustafa Al-Yassin, Anwar Rashi Awla, Kiamars Baghbani, Hassan Blasim, Rosamaria Bolom, Paul Bourgeois, Carina Chela, Rozana Crisólogo, Abdi Abshir Dhoore, Ranya ElRamly (nyk. Paasonen), Shahla Ezadi, Zoila Forss (o. s. Crespo Moreyra), Kevin Frazier, David Gambarte, Hibo Garaad Ibraahin, Rauf Golbadan, Ainhoa Gonzáles Llano, Philippe Guiche-teau, Neil Hardwick, Resad Hasanovic, Fatbardhe Hetemaj, Marcel Jaentschke, Viktor Jeganov, Chiman Karim, Andrei Karpin, Wilson Kirwa, Ljudmila Kol, Polina Kopylova, Susinukke Kosola (Daniil Kozlov), Hatiha Kouhestani, Alexis Kouros, Anita Kuronen, Azem Kurtic, Nzar Kwestani, Farzaneh Hatami Landi, Jelena Lapina-Balk, Raisa Lardot, Inna Latiševa, Zinaida Lindén, Tao Lin, Mindele London, Gerd-Peter Lücke, Ahmed M. Mahdi, Daniel Malpica, Christelle Mas, Hashim Matouq, Verya Mazhar, Natalia Meri, Valeri Mikor, Diana Mistera, Amran Mohammed Ahmed / Amran Maxmade Axmed, Anu Rohima Mylläri, Harri István Mäki, Maritza Núñez, Ella Ojala, Sofi Oksanen, Mohamed Ahmed Haji Omar, Joseph Owindi, Miikul Pahomov, Arvi Perttu, Tatiana Petrseva, Cia Rinne, Douglas Robinson, Mathias Rosenlund, Toivo Rännäli, M’hammed Sabour, Mexhit Sadiku, Alexandra Salmela, Ardo Xaashi Samatar, Roman Schatz, Kensuke Shimizu, Julio Roberto Srur, Pajtim Statovci, Sabira Ståhlberg, Olga Svanberg, Tanja Tynjälä, Robert Vinonen, Saeed Warsame, Joop Wassenaar, Joel Willans, Hamdam Zakirov, Ye Yint Thet Zwe ja Sergej Zavjalov. (Nissilä 2016, 19-20.) Ollaanko 2010-luvun kirjallisuudentutkimuksessa synnyttämässä maahanmuuttajakirjallisuudelle ja/tai ylirajaiselle kirjallisuudelle oma erillinen kategoriansa?

ylirajaisiksi”. Monet heistä kirjoittavat muulla kuin suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Julkaistut tekstit vaihtelevat romaaneista ja novelleista runoihin ja omaelämäkerrallisiin teksteihin. Myös julkaisukanavat vaihtelevat kaupallisista kustantamoista antologioihin, internettiin, lehtiin ja omakustanteisiin. (Nissilä 2016, 19–20, 35, tiivistelmä.)

Kyky kirjoittaa useammalla kuin yhdellä kielellä on monien edellä esiteltyjen kirjailijoiden vahvuus. Se mahdollistaa muun muassa, että kirjailija pystyy tavoittamaan uusia lukijoita ilman, että joku ammattikäntäjä joutuu kääntämään tekstiä. Esimerkkeinä mainitaan Zinaida Lindén ja Alexandra Salmela, jotka pystyvät itse kääntämään ja kirjoittamaan uudestaan tekstinsä toisella kielellä. Nissilä nostaa esiin sen, miten ”[k]ieli myös tarjoaa yllirajaisille kirjailijoille erilaisia mahdollisuuksia identifioitua ja kuulua transnationaalisesti useisiin kansallisiin ja kielellisiin kirjallisiin. Kirjallinen elämä näyttäytyykin heidän kauttaan yllirajaisena toimintana ja yhteisönä, joissa kirjailijat voivat elää yllirajaisesti toimivien verkostojen jäseninä ja vaalia yhteyksiään myös lähtömaihin.” (Nissilä 2016, 23.)

Tutkija tuo esiin, miten yhä tänä päivänä rakennetaan käsitystä itsestä ja toisista pitkälti kansallisuuden kautta, koska kansallinen on edelleen ”yksi merkittävimmistä sosiaalisista, kulttuurisista ja poliittisista kategorioista”. Tämä asetelma heijastuu esimerkiksi kirjallisuushistorioissa, joissa määritellään, mitkä teokset pääsevät kaanoniin ja mitkä eivät. Vallalla on yhä ”halu jakaa kirjallinen maailma kansallisen ja kansallisvaltiollisen kehikon mukaisesti, mistä tosin on pyritty pois viimeisimmissä⁵ kirjallisuushistorioissa ottamalla mukaan kirjallisuuden kentällä olevia marginaaleja ja monikulttuurisuutta”. (Nissilä 2016, 69, 71, 77.)

5.2.2 Kirjailijuutta kutistavat käsitteet

Nissilä esittelee tutkimuksessaan Ranya ElRamlyn (nyk. Paasonen) yllirajaisena ja maahanmuuttajataustaisena kirjailijana – siitä huolimatta, että hän toteaa:

”Koska Ranya ElRamly ei ole maahanmuuttaja, *Auringon aseman* vastaanotto paljastaa hyvin ”maahanmuuttajakirjallisuuden” ja ”suomalaisen kirjallisuuden” eli kansalliseen sitoutuneen kirjallisuuden määrittelyn ja kanonisoinnin ongelmallisuutta.” (Nissilä 2016, 31.)

Erikoiseksi asetelman tekee se, että ElRamlyn äiti on suomalainen ja isä egyptiläinen. Nissilä siis luokittelee ElRamlyn yllirajaiseksi ja maahanmuuttajataustaiseksi kirjailijaksi tarkastelematta käsitettä sen syvällisemmin. (Ks. esim. Nissilä 2016, 18–19.) Hän ei tarkenna

⁵ Ks. *Suomen nykykirjallisuus 1–2* (2013).

'maahanmuuttaja'-käsitettä samalla tavalla kuin esimerkiksi Aerila (ks. liite 7), joka avaa maahanmuuttajuuden moniulotteisen luonteen. Nissilä ei myöskään kerro, onko kirjailija ensisijaisesti maahanmuuttajataustainen vai pelkästään yllirajainen.

Henkilön luokittelu maahanmuuttajataustaiseksi on haasteellista, sillä se johtaa jossain vaiheessa seuraaviin kysymyksiin. Milloin henkilö lakkaa olemasta maahanmuuttaja tai maahanmuuttajataustainen ihmisten puheissa? Mitä määritelmällä halutaan korostaa? Tuoko se jotain lisäarvoa yleiseen keskusteluun? Miksi siis Nissilä puhuu maahanmuuttajakirjallisuudesta ja maahanmuuttajataustaisista kirjailijoista ikään kuin käsitteet olisivat itsestään selvyyksiä myös kirjailijoille itselleen?

Esimerkiksi Pajtim Statovcia⁶, joka löytyy Nissilän luettelosta, on kertonut, miten häntä on yritetty lokeroida maahanmuuttajakirjailijaksi. Hän kuitenkin kokee termin kovin kliseiseksi ja leimaavaksi. Statovci on puhunut tästä julkisuudessa muun muassa Kansan Uutisten (13.1.2017) haastattelussa⁷.

”– Ruotsissa maahanmuuttajakirjailijatermistä⁸ on luovuttu. Se paitsi leimaa, myös vahingoittaa kirjailijan kuvittelemisen vapautta. Kirjailija pitäisi nähdä luovana yksilönä eikä kulttuuriperimänsä edustajana, jollaiseksi julkinen puhe hänet usein niputtaa. Pidän kohtuuttomana sitä, että ”maahanmuuttajakirjailijan” oletetaan antavan mielipiteensä esimerkiksi pakolaiskriisistä. Ikään kuin se olisi nimenomaan kulttuurisen taustan vuoksi hänen velvollisuutensa.” (Saxell 2017.)

Nissilän väitöskirjaa leimaa siis vahva luokittelu maahanmuuttajataustaisiin ja ei-maahanmuuttajataustaisiin kirjailijoihin. Mielestäni käsitteet maahanmuuttajakirjailija, maahanmuuttajataustainen kirjailija ja yllirajainen kirjailija kutistavat kirjailijan omaa käsitystä kirjoittajaidentiteetistään – etenkin silloin, kun jokin ulkopuolinen taho (esim. tutkija tai media) määrittää ne yksinoikeudella. Eikö olisi ollut ystävällistä selvittää kirjailijoilta itseltään, kokevatko he maahanmuuttajakirjailijuuden itselle luontevana kirjoittajaidentiteettinä?

⁶ Tammikuussa 2017 haastattelin kirjailija Pajtim Statovcia kollegani kanssa Kirkkonummen kirjaston kirjailijavierailuillalla, jossa hän kertoi, miten häntä on yritetty lokeroida maahanmuuttajakirjailijana. Olin itsekin kovin yllättynyt asiasta, koska hänen teostensa teemojen ja erinomaisen kirjallisen suomen kielen taitonsa perusteella en olisi itse mieltänyt häntä maahanmuuttajakirjailijaksi.

⁷ Lisää Statovcin kannanotoista maahanmuuttajakirjailijuudesta on luettavissa mm. Ylen Kulttuurivieraasta 11.11.2018 (<https://yle.fi/uutiset/3-10498032>) ja Yliopisto-lehdestä 9.4.2018 (<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/kirjailija-pajtim-statovci-valtaosa-ei-koskaan-saa-haluamaansa-vaikka-tekisi-miten-toita>).

⁸ Ks. Heith, Gröndahl & Rantonen (2018, 23) tuovat esiin, miten paljon pidempi historia monikulttuurisella kirjallisuudella on ollut Ruotsissa kuin Suomessa. Ruotsissa ”maahanmuuttokirjallisuutta” (”migration literature”) on tutkittu 1970-luvulta lähtien.

Yhteenvedon voidaan kuitenkin todeta, että suomalainen kirjailijakunta on kansainvälistynyt ja siitä on tullut osa suomalaista kirjallisuuden kenttää 2000-luvulla. Ilmiö on aiheuttanut sen, että suomalaisen kirjallisuuden rajat ovat liikkuneet ja aihepiirit kansainvälistyneet. Monikulttuurisuuteen liittyvistä aiheista eivät kirjoita ainoastaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvat vaan myös kantaväestöön lukeutuvat kirjailijat. (Nissilä 2013, 68–70.)

Omalla kohdallani olen pohtinut sitä, missä määrin minulla, keski-ikäisellä naisella, jolla ei ole etnisiä sukujuuria, on ylipäänsä oikeus sanoittaa monikulttuurisen henkilön tunteja. Olenko epäuskottava tarinankertoja, koska en ole itse maahanmuuttajataustainen? Kuvittelenko tietäväni enemmän monikulttuurisesta arjesta kuin oikeastaan edes tiedänkään, vaikka minulla on vuosien kokemus monikulttuuristen lasten ja nuorten elämän seuraamisesta sekä peruskoulussa että vapaa-ajalla? Voivatko arkihavaintoni sittenkin olla vain oletuksia, jotka vilpittömyydestä huolimatta ruokkivat etäisyyttä valtaväestön ja vähemmistöjen kesken eivätkä päinvastoin? Muun muassa näitä kysymyksiä olen pohtinut oman kirjoitusprosessini aikana.

5.3 Monikulttuuriset henkilöhahmot lasten- ja nuortenkirjallisuudessa

Kirjoittajalla on suuri valta vaikuttaa siihen, millaista maailmankuvaa hän välittää teoksellaan. Kerronnallisilla keinoilla kirjoittaja pystyy rakentamaan fiktiivisen todellisuuden, jossa henkilöhahmoja ei yksinkertaisteta kulttuuriensa tuotteiksi vaan tarinassa otetaan huomioon vuorovaikutuskonteksti ja monimuotoisuus yksilöiden välillä. (Vrt. esim. Dervin & Keihäs 2013, 89.)

Missä määrin 2000-luvun alun suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus onnistuu antamaan äänen monikulttuurisessa viitekehyksessä eläville? Kaunokirjallisuuttahan pidetään taiteenlajina, joka tarjoaa lukijalle samastumiskohteita. Koskelan ja Lankisen (2003, 15) mukaan lukeminen on nimenomaan vuorovaikutusprosessi, joka ”pakottaa meidät punnitsemaan vakiintuneita näkemyksiämme, yllättää uusilla tiedoilla ja antaa mahdollisuuden katsella asioita jonkun muun näkökulmasta”. Tästä näkökulmasta tarkastelen Pesosen (2015) ja Aerilan (2010) tutkimuksia, jotka ovat kirjallisuuskatsaukseni kaksi muuta lähdettä.

Jaana Pesosen (2015) väitöskirja *Multiculturalism as a challenge in contemporary Finnish picturebooks: reimagining sociocultural categories* edustaa sekä kulttuurintutkimusta että

yhteiskuntatieteitä. Hän on tutkinut lasten kuvakirjoja ja tarkastellut, millaisia monikulttuurisuuden representaatioita ne heijastavat ja millaista sosiaalista todellisuutta rakentavat. Tarkasteltavat teokset sijoittuvat vuosien 1984–2010 välille. Tutkimus koostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista sekä yhteenveto-osasta. (Pesonen 2015, tiivistelmä.)

Juli-Anna Aerilan (2010) väitöskirja *Fiktiivisen kirjallisuuden maailmasta monikulttuuriseen Suomeen: ennakointikertomus kirjallisuudenopetuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen väli-teenä* on puolestaan monografiamuotoinen tutkimus, joka edustaa äidinkielen ja kirjallisuuden ainedidaktista, erityisesti kirjallisuudenopetusta painottavaa kasvatustieteellistä tutkimusta. Aerila on tutkinut suomenkielisiä nuortenromaaneja ja tarkastellut, millaisia rooleja ulkomaalaistaustaiset henkilöt niissä saavat. Tarkasteltavat teokset sijoittuvat vuosien 1992–2007 välille.

5.3.1 Stereotyyppioita eri kansallisuuksista

Perinteisesti tummaa ihonväriä, tummia ja kiharoita hiuksia, erilaisia silmänmuotoja ja epätavellista suomen kielen taitoa on pidetty merkinä ulkomaalaisuudesta. Pesosen tutkimuksen perusteella 2000-luvun alun lastenkirjallisuudessa ei nosteta esiin enää niin voimakkaasti henkilöhahmojen fyysisiä ominaisuuksia kuin vielä 1980- ja 1990-luvuilla, jolloin etnisyyttä korostettiin erilaisuutta määriteltäessä. Silti monikulttuurisuuden kuvaamisessa korostuu usein kansalaisuus, joka ilmenee jonkinasteisena jakona suomalaisiin ja ei-suomalaisiin. (Pesonen 2015, tiivistelmä, 82–84.)

Missä määrin ne lapset ja nuoret, joiden toinen vanhemmista on kantasuomalainen ja toinen kuuluu etniseen vähemmistöön, tulevat kuvatuiksi romaaneissa? Entäpä millaisia rooleja niin sanotut toisen polven maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret saavat? Ovatko he ikuisesti maahanmuuttajia, vaikka olisivat asuneet koko ikänsä Suomessa ja saaneet kansalaisuudenkin? Mitä oikeastaan on suomalaisuus? Entä kenellä on oikeus mieltää itsensä suomalaiseksi? Näitä kysymyksiä olen paljon joutunut pohtimaan.

Vaikuttaa siltä, että 2000-luvun alun suomalainen lastenkirjallisuus heijastaa osaltaan yleistä yhteiskunnallista kehitystä eli sitä, että Suomi on muuttunut ja muuttumassa entistä monikulttuurisemmaksi. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että jako suomalaisiin ja ei-suomalaisiin on

edelleen olemassa lastenkirjallisuudessa. Siinä mielessä mikään ei ole oleellisesti muuttunut suomalaisen kaunokirjallisuuden traditiossa, jossa kansallisuutta on pidetty keskeisenä asiana ja joka määrittää henkilön statusta.

Huomion arvoista on silti se, että eri kansallisuuksia ja suomalaisuutta tuodaan esiin aikaisempaa monimuotoisemmin. 2000-luvun alun Suomi näyttäytyy monikulttuurisena, -puolisena, -etnisenä ja -uskonnollisena maana, jossa rasmin olemassaolo ja syrjivät käytännöt tiedostetaan, mutta ne eivät nouse tarinoiden keskeisiksi aiheiksi. (Pesonen 2015, 85–86.)

Aerilan tutkimusaineiston perusteella ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat harvoin päähenkilön roolissa, ja heistä muodostuva kuva ruokkii stereotyyppioita. Näistä stereotyyppioista Aerila nostaa esiin venäläisiin liitettävät negatiiviset käsitykset, joita esiintyy erityisesti 1990-luvun nuortenromaanissa mutta joita yritetään murtaa vuosituhaten alussa Tiaisen teoksessa *Arttu K ja Julia* (2000). Myös turkkilaisia kuvataan melko lailla stereotyyppisesti, sillä he työskentelevät vain kebabravintoloiden työntekijöinä. Aerilan mukaan pakolaisia ja turvapaikanhakijoihin liitetään vähiten stereotyyppioita, sillä ”pakolaisille annetaan tausta ja heidät kuvataan kielitietoisiksi, sosiaalisesti lahjakkaiksi ja omanarvontuntoisiksi henkilöiksi”. Joissakin nuortenromaanissa halutaan myös rikkoa erityisesti niitä stereotyyppioita, jotka liittyvät tummaihoisiin ulkomaalaisryhmiin. (Aerila 2010, 118–120.)

Oman kirjoitusprosessini aikana olenkin miettinyt, missä määrin reaalityodellisuuden siirtäminen osaksi fiktiivistä tarinaa voidaan tulkita joitain ihmisiä leimaavaksi ja stereotyyppioita ruokkivaksi. Tästä esimerkkinä mainittakoon kehitteillä olevasta tarinastani Mehmet-niminen sivuhenkilö, jolla on oma grillikioski. Hän kertoo elämäntarinaansa huonolla vaikkakin ymmärrettävällä suomella. Henkilöhahmoon olen yhdistänyt kahden todellisen henkilön elämää. Nyt pohdin, missä määrin olen vahvistamassa tämän sivuhenkilön kautta stereotyyppioita maahanmuuttajataustaisista yrittäjistä. Samalla mietin, millaista kulttuurista identiteettidiskurssia ylipäänsä haluan olla tuottamassa omilla kerronnallisilla elementeilläni.

Yksi syy nuortenromaanien stereotyyppiseen maailmankuvaan lienee siinä, että ”tarkoituksena on saada lukija huomaamaan toisaalta ihmisten väliset erot, toisaalta yhtäläisyydet”. Näin ollen stereotyyppioiden käyttäminen ei ole pelkästään huono asia, vaikka ne yksinkertaistavatkin sen, mitä kuvataan. Tämä ilmiö on yleistä yhteiskunnan vähemmistöryhmiä kuvaavissa nuortenromaanissa. (Aerila 2010, 118–119.)

Aerilan havaintojen mukaan myös suomalaisista henkilöihahmoista luodaan stereotyyppioita. Esimerkiksi henkilöillä, joilla on rasisia mielipiteitä, on ongelmia sekä kotona että koulussa. Sen sijaan keskiluokkalaiset perheet, jotka tulevat taloudellisesti hyvin toimeen ja joissa vanhemmat ovat kiinnostuneita jälkikasvunsa tekemisistä, onnistuvat kasvattamaan nuoria, jotka vielä etsivät arvoaan tai ovat jo monikulttuurisesti tietoisia ja taitavia. (Aerila 2010, 119.)

On jokseenkin yllättävää, että 2000-luvun suomalaisissa monikulttuurisuutta käsittelevissä nuortenromaaneissa lukijalla ei ole Aerilan tutkimuksen perusteella juurikaan mahdollisuutta ”eläytyä maahanmuuttajan ajatuksiin ja tunteisiin”. Mielenkiintoinen havainto on myös se, etteivät suomalais- ja ulkomaalaistaustaiset nuoret ole kovasti tekemisissä toistensa kanssa eikä heidän keskinäisestä ystävyystään kerrota kovinkaan paljon. Jos ystävyys-suhteita kuvataan, ne pikemminkin korostavat kuin häivyttävät kulttuurisia eroavaisuuksia. (Aerila 2010, 118.) Tämän havainnon olen tehnyt itsekin, kun olen yrittänyt etsiä oppilailleni nuortenkirjallisuutta.

5.3.2 Entistä monikulttuurisempi lukijakunta

Kaunokirjallisuus tarjoaa edelleen monikulttuurisessa viitekehyksessä eläville lapsille ja nuorille samastumiskohteita, jotka ovat usein sivuhenkilön asemassa ja joutuvat kohtaamaan erilaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Monikulttuurisuuteen liittyvät kerronnalliset keinot kaivannevat päivitystä ja monipuolistumista. Tämä on todellinen haaste lasten- ja nuortenkirjailijoille, sillä lukijakunta on kansainvälistymisen myötä entistä monikulttuurisempi tulevaisuudessa.

”Ulkomaalaistaustaiset nuoret muodostavat entistä suuremman osuuden nuorten ikäluokista. - - Toisen polven ulkomaalaistaustaisten nuorten määrä tulee kasvamaan Suomessa tulevaisuudessa: uudet syntyvät ikäluokat ovat edeltäjiään suurempia.” (Helminen 2017.)

Aerila, Soininen ja Merisuo-Storm (2013) toteavatkin, että ”[s]uomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus elää monikulttuurisen kirjallisuuden ensimmäistä vaihetta, jossa tavoitteena on tuoda vähemmistöjen edustajia suomalaisiin lasten- ja nuortenkirjoihin. - - Myös ensimmäistä maahanmuuttajataustaista nuortenkirjailijaa odotetaan.” Ei siis ole mikään ihme, miksi on niin hankala löytää suomalaista nuortenkirjallisuutta, jossa monikulttuurisuus olisi luonteva osa tarinankerrontaa – ilman, että erilaisuuteen ja ei-suomalaisuuteen liittyvät teemat puskisivat läpi. Tämä olisi syytä huomioida myös lasten- ja nuortenkirjallisuuden kustannustoiminnassa. Lapsille ja nuorille tulisi tarjota nykyistä enemmän sellaisia teoksia, joissa monikulttuurisuus on luonteva, normaali asia ilman, että se koetaan valtaväestöä uhkaavana ilmiönä.

6 YHTEENVETO

6.1 Monikulttuurinen kirjallisuus – haaste kirjoittajalle

Kirjallisuuskatsaukseni jälkeen kokonaiskuva 2000-luvun alun suomalaisen kirjallisuuden monikulttuurisuudesta jää varsin pintapuoliseksi. Ymmärtääksemme monikulttuurisuusilmiötä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvulla nykyistä paremmin täytyisi kirjallisuudentutkimusta laajentaa ja syventää entisestään. Mielenkiintoinen havainto on myös se, että tutkimus, joka käsittelee perusteellisesti 2010-luvulla ilmestynyttä kirjallisuutta monikulttuurisuuden näkökulmasta, puuttuu täysin.

Monikulttuurisuuteen keskittyvä kirjallisuudentutkimus on hyvin niukkaa, sirpaleista ja jäsenytymätöntä vielä tänäkin päivänä. Pelkästään jo käsitepari *monikulttuurinen kirjallisuus* koetaan usein liian erottelevaksi ja yksinkertaistavaksi⁹. Ymmärrän toki akateemisten piirien näkökulman, koska monikulttuurisuus voidaan tulkita staattiseksi ja jyrkkärajaiseksi. Kuitenkin näin peruskoulunopettajan näkökulmasta ajatus monikulttuurisesta kirjallisuudesta on informatiivinen enkä koe sitä ei-suomalaisia poissulkeväksi termiksi. Monikulttuurisuutta käsittelevien teosten luokittelu *monikulttuuriseksi nuortenromaaniksi* helpottaisi merkittävästi kirjallisuuden opettamiseen liittyvää työtäni.

Henkilökohtaisesti vierastan käsitettä *maahanmuuttajakirjallisuus*, koska se kategorisoi liikaa ja siihen liittyy ajatus maahanmuutosta, joka ei suinkaan ole ainoa asia, joka liittyy monikulttuurisuuteen. Maahanmuuttajakirjailija tai maahanmuuttajataustainen kirjailija terminä on puolestaan liian kahlitseva, sillä se sisältää ulkoapäin tulevan piiloviestin kirjailijan kuvitellusta agendasta: maahanmuutosta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Tietääkseni harva Suomeen muuttanut kirjailija keskittyy kuvaamaan teoksessaan maahanmuuttajuuteen liittyvää tematiikkaa samassa mittakaavassa kuin aikoinaan Antti Jalava paljon julkisuutta saaneessa teoksessaan *Asfaltt blomman* (1980, suom. *Asfalttikukka*, 1981).

Tällä hetkellä monikulttuurisuus heijastuu kirjallisuuden kentällä entistä kansainvälisempänä kirjailijakuntana. Meillä Suomessa on lukuisa joukko kirjailijoita, jotka osaavat kirjoittaa suomen, ruotsin tai saamen lisäksi myös jollakin muulla kielellä. Siitä huolimatta, että kirjailija tai

⁹ Ks. Grönstrandin (2010) katsauksen sisältämää käsitteiden spekulointia.

hänen vanhempansa olisivat muuttaneet Suomeen, olisi suotavaa, että kirjailija voisi itse päättää, kokeeko hän itsensä maahanmuuttajakirjailijaksi vai ei. Se, että jokin ulkopuolinen taho, esimerkiksi akateeminen kirjallisuudentutkija tai media, määrittelee kirjailijan kirjoittajaidentiteetin, ei paljasta sitä, miten kirjoittaja itse kokee hänelle annetun roolin. Mielestäni jokaisella kirjoittajalla on oikeus päättää omasta kirjoittajaidentiteetistään – huolimatta kansallisuudestaan ja/tai etnisisistä juuristaan.

Kaunokirjallisuuden luokittelu tekijälähtöisesti ei tee aina oikeutta kirjailijalle. Sen sijaan teosten luokittelu tematiikan näkökulmasta palvelisi huomattavasti paremmin lukijoita ja kirjailijoita kuin Nissilän kaltainen tekijälähtöinen määrittely. Kirjailijoiden luokitteluun sijaan olisi merkityksellisempää kartoittaa Suomessa julkaistua kaunokirjallisuutta niissä esiintyvien teemojen ja henkilöhahmojen näkökulmasta. Olisi kiinnostavaa tietää, millä kerronnallisilla keinoilla kirjailija voisi ”ajantasaistaa” käsityksen suomalaisesta ja suomalaisuudesta.

Grönstrandin (2010) mukaan ”tutkijoilla, kriitikoilla ja muilla kirjallisuuden kentän toimijoilla pitäisi olla nykyistä enemmän rohkeutta käsitellä niitä kirjallisuuden ilmiöitä, jotka kumpuavat monikulttuurisuuden kaltaisista menneisyyden solmukohdista ja nykypäivän haasteista”. Tämä onkin haaste, johon kirjallisuudentutkijoiden kannattaisi tarttua nykyistä hanakammin. Myös Rantonen ja Nissilä (2013, 90) toteavat, että ”[m]onikulttuurista arkea on kuvattu suomalaisessa kirjallisuudessa toistaiseksi vähän. Tämä heijastaa yhä vallitsevaa etäisyyttä valtaväestön ja vähemmistöjen kesken.”

Vaikuttaa siltä, että 2000-luvun alun suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa edelleen toistuvat monenlaiset stereotyyppit ja ennakkoluulot, jotka liittyvät käsityksiin kansallisuudesta, suomalaisuudesta, ulkonäöstä, puhetyylistä ja sosioekonomisesta statuksesta. Toisaalta taas monikulttuurinen lasten- ja nuortenkirjallisuus tarjoaa samastumiskohteita entistä useammalle lukijalle. Siitä huolimatta tarjontaa on liian vähän. Tähän niukkuuteen olen törmännyt omassa opettajan työssäni, kun olen yrittänyt etsiä teini-ikäisille oppilailleni suomalaiseen kontekstiin sijoittuvaa nuortenkirjallisuutta, jossa päähenkilöllä on monikulttuurinen identiteetti. Haluan uskoa siihen, että kaunokirjallisuudella voidaan osaltaan olla vaikuttamassa myönteisesti kulttuurienväliseen kanssakäymiseen.

Kirjallisuuskatsaukseni myötä olen entistä tietoisempi siitä, miten merkityksellisiä ratkaisuja joudun kirjoittajana tekemään, kun rakennan tarinaa, jossa tuon esiin monikulttuurisuuteen

liittyviä ilmiöitä. Erityisen valppaana täytyy olla henkilöhahmojen luomisessa ja siinä, miten laitan henkilöt toimimaan keskenään. On hyvä miettiä, missä määrin ruokin kerronnallisilla keinoilla stereotyyppisiä käsityksiä eri kulttuureista ja niiden edustajista. On uskallettava miettiä, onko stereotyyppioiden toistaminen aina edes tarpeellista tarinan sisällön kannalta. Myös sitä, haluanko luoda henkilöhahmojen avulla yleistyksiä vai korostaa yksilöllisiä eroja, on viisasta pohtia.¹⁰ Tärkeää on myös hahmottaa, mitä toivoisin lukijan pohtivan tarinan luettuaan. Uskon, että näihin kysymyksiin vastaaminen auttaa minua kirkastamaan itselle, mitä ja miksi oikeastaan olen edes kirjoittamassa.

6.2 Menetelmän soveltuvuuden ja tutkielman luotettavuuden arviointia

Narratiivisen kirjallisuuskatsaukseni avulla olen onnistunut a) ajantasaistamaan monikulttuurisuutta käsittelevän kirjallisuudentutkimuksen aikavälillä 2010–2018, b) ymmärtämään kyseistä ilmiötä suomalaisessa kaunokirjallisuudessa 2000-luvun alussa ja c) hahmottamaan, miten tärkeää on olla tietoinen käyttämistään kerronnan keinoista.

Mielestäni kuvailevan, erityisesti narratiivisin kirjallisuuskatsauksen hyödyntäminen tutkimusmenetelmänä on ollut onnistunut valinta tässä tutkielmassa. Ilman perehtymistäni kuvailevan kirjallisuuskatsauksen teoriaan, aineiston keräämiseen ja analyysiosion kirjoittamiseen olisi tutkielmastani tullut epäjohdonmukainen. Teoreettisten teosten kahlaaminen ja tiedon soveltaminen kirjoittamisen tutkimukseen tarjosi minulle selkeän tutkimuksellisen struktuurin, jota oli helppo noudattaa loppuun asti.

Opin, miten tärkeää on muotoilla tutkimuskysymys alusta alkaen mahdollisimman selkeäksi. Yksinkertainen ja ytimekäs tutkimuskysymykseni on ollut erinomainen sapluuna, jonka avulla olen pystynyt keskittymään tutkielmani kannalta olennaisiin asioihin. Koko kirjoitusprosessin ajan olen joutunut pitämään tutkimuskysymystä kirkkaana mielessäni, koska muuten olisi ollut helppo ajautua sivupoluille. Tutkimuskysymys antoi selkeän näkökulman lähdeaineiston tarkastelemiseen.

Tutkielmaani valikoitui kolme päälähdettä, koska enempää en onnistunut löytämään sellaisia tutkimuksia, jotka on julkaistu 2010-luvulla. On huomioitava, ettei yhdenkään väitöskirjan

---

¹⁰ Darwin & Keihäs (2013, 89–90) pohtivat kirjallisuuden merkitystä kulttuurin tulkinnessa.

tutkimusaineisto ulotu näihin päiviin asti. Se, millaisia representaatioita tai stereotypioita viime vuosien kaunokirjallisuus tuottaa meille monikulttuurisuusaiheesta, on tietämykseni mukaan vielä tutkimatta.

On syytä tiedostaa suomalaisen kaunokirjallisuuden nationalistiset juuret, jotta monikulttuurisen kirjallisuuden synnyttämät ilmiöt avautuisivat suhteessa suomalaiseen viitekehykseen. On nimittäin huomioitava, että eri maissa monikulttuurisuuden historia voi olla tyystin toisenlainen kuin meillä Suomessa. Hyvänä esimerkkinä on Yhdysvallat, jossa monikulttuurisuuden historia poikkeaa suomalaisesta traditiosta.

Olen alusta asti tiedostanut, että tutkielmaani ei voida pitää täysin objektiivisena, koska kuvaileva kirjallisuuskatsaus on laadullista tutkimusta. Vaikka pyrkimyksenäni onkin ollut tulkita aineistoa mahdollisimman neutraalisti, en ole voinut välttyä siltä, etteikö tutkielmani sisältäisi subjektiivisia näkemyksiäni monikulttuurisuudesta pitkän kasvatus- ja opetustyöhistoriani takia. Siksi tutkielmani lienee jossain määrin subjektiivinen kirjallisuuskatsaus. (Ks. esim. Aveyard 2010, 38; Kangasniemi ym. 2013, 298.) Olen kuitenkin pyrkinyt koko ajan siihen, että kirjallisuuskatsaukseni eri vaiheet tulisivat näkyviin tutkielmassani, jotta työni luotettavuus ei kärsisi. Tältä osalta koen onnistuneeni. Siinä mielessä työtäni voidaan pitää suhteellisen luotettavana esityksenä.

LÄHTEET

Ensisijainen lähdeaineisto

Aerila, J-A. (2010). *Fiktiivisen kirjallisuuden maailmasta monikulttuuriseen Suomeen: ennakoitukertomus kirjallisuudenopetuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen välineenä*. Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59204/AnnalesC297Aerila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nissilä, H-L. (2016). *"Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimaku": kirjallisen elämän yllirajaistuminen 2000-luvun alun Suomessa*. Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, kirjallisuus. Väitöskirja. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211008.pdf>

Pesonen, J. (2015). *Multiculturalism as a challenge in contemporary Finnish picturebooks: reimagining sociocultural categories*. Oulun yliopiston tutkijakoulu, Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustiede. Väitöskirja. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526210209.pdf>

Toissijainen lähdeaineisto

Aerila, J., Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. (2013). Monikulttuurinen lasten- ja nuortenkirjallisuus opetuskontekstissa. Puheenvuoro. *Kasvatus*, 3, s. 313-319. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <https://journal.fi/avain/article/view/74787>

Aerila, J. & Soininen, M. (2013). Fiktiivinen kirjallisuus nuoren kasvun tukijana ja kulttuurien välisen kasvun välineenä. Essee. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain*, 2, s. 43-59. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <https://journal.fi/avain/article/view/74908/36467>

Grönstrand, H. (2010). Kaksi maata, kaksi kulttuuria: Sofi Oksanen suomalaisen kirjallisuuden kartalla. Katsaus. *Avain : kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, 1, 42–50. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <https://journal.fi/avain/article/view/74787>

Heith, A., Gröndahl, S. & Rantonen, E. (2018). Introduction: 'The Minoritarian Condition'. Studies in Finnish and Swedish Literatures after World War II. Teoksessa: S. Gröndahl & E. Rantonen (toim.), *Migrants and literature in Finland and Sweden* (s. 11–33). Helsinki: Finnish Literature Society.

Nissilä, H-L. (2013). Kansainvälistyvä kirjailijakunta. Teoksessa M. Hallila, Y. Hosiaisuusluoma, S. Karkulehto, L. Kirstinä & J. Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus. 2, Kirjallinen elämä ja yhteiskunta* (s. 55–71). Helsinki: SKS.

- Nissilä, H-L. (2016). Vuotoja kansallisessa säiliössä. Muistiinpanoja tutkimusmatkaltani ylijärjaiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa H. Grönstrand, R. Kauranen, O. Löytty, K. Melkas, H-L. Nissilä & M. Pollari (toim.), *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden ylijärjaisuudesta* (s. 139–171). Helsinki: SKS.
- Rantonen, E. & Savolainen, M. (2010). Vähemmistöt ja monikulttuurisuus – kulttuurit ja kirjallisuudet rinnakkain, vastakkain ja vuorovaikutuksessa. Teoksessa E. Rantonen (toim.), *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa* (s. 9–39). Tampere: Tampere University Press.
- Rantonen, E. & Nissilä, H-K. (2013). Pelottavia muukalaisia. Teoksessa M. Hallila, Y. Hosiaisuus, S. Karkulehto, L. Kirstinä & J. Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus. 2, Kirjallinen elämä ja yhteiskunta* (s. 76–71). Helsinki: SKS.

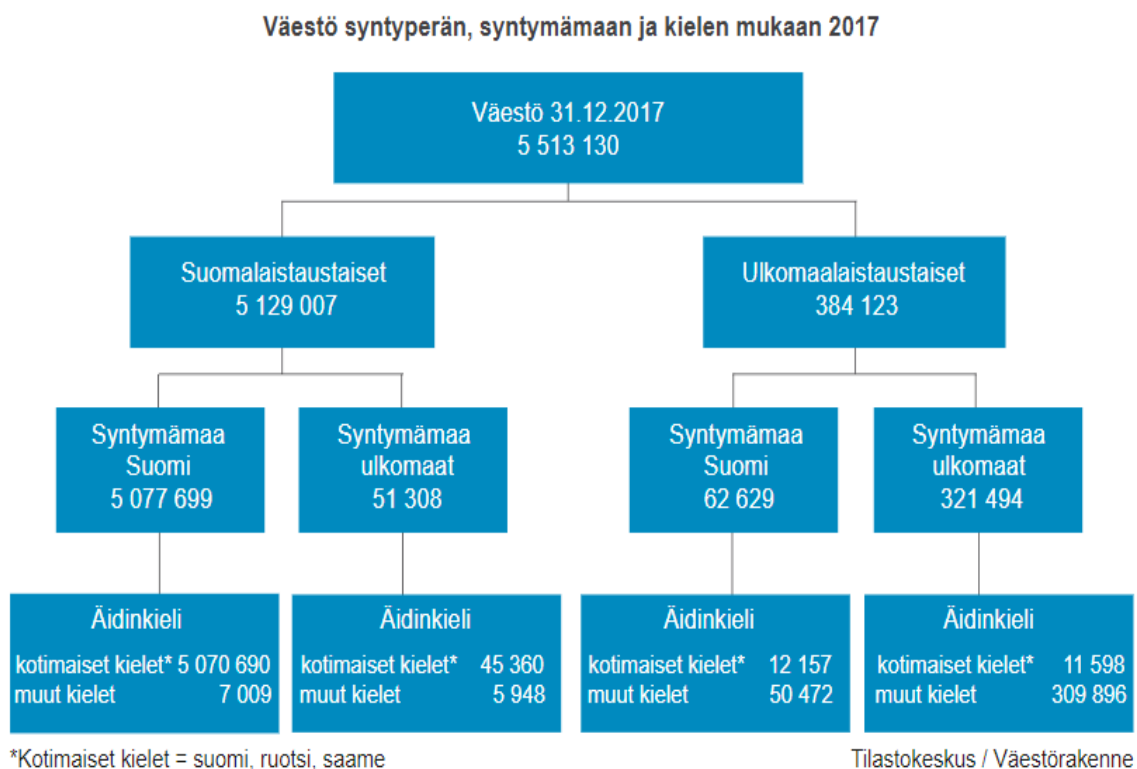
Muu tutkimuskirjallisuus

- Anderson, B. (2016). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Rev. ed.). London: Verso.
- Aveyard, H. (2010). *Doing A Literature Review In Health And Social Care : A Practical Guide*. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press. 3rd edition.
- Ward, C. (2018). Immigration and Multiculturalism in Context: A Framework for Psychological Research. *Journal of Social Issues*, 74(4), 833–855.
- Darvin, F. & Keihäs. L. (2013). *Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen*. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 63. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Helminen, M-L. (2017). Maahanmuutto kasvattaa nuorten määrää. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/maahanmuutto-kasvattaa-nuorten-maaraa/>
- Igarashi, A. (2019). Till multiculturalism do us part: Multicultural policies and the national identification of immigrants in European countries. *Social Science Research*, 77, 88–100.
- Kangasniemi, M., Pietilä, A-M., Utriainen, K., Jääskeläinen, P., Ahonen, S-M. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), 291–301.
- Kansallisromantiikka Suomessa (2014). Haettu 25.4.2019 osoitteesta <http://blogit.cedunet.fi/kansallisromantiikka/>
- Kieli, kirjallisuus ja identiteetti (2019). Haettu 25.4.2019 osoitteesta http://www02.oph.fi/etalukio/aidinkieli/kurssi5/kansallisromantiikka_johdanto.html
- Kielitoimiston sanakirja (2019). Haettu 1.1.2019 osoitteesta www.kielitoimistonanakirja.fi

- Koskela, L. & Lankinen, P. (2003). *Opas kaunokirjallisuuden lukemiseen*. Tietolipas 197. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lyytikäinen, P. (2005). Lajit ja kansallinen kirjoittaminen. Teoksessa P. Lyytinen, J. Nummi & P. Koivisto (toim.), *Lajit yli rajojen. Suomalaisen kirjallisuuden lajeja*. (s. 24–65). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasa: Vaasan yliopisto. Haettu 17.11.2018 osoitteesta http://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Saukkonen, P. (2013). *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki/Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Saxell, J. (2017). Kirjailija käy ahtaita lokeroiteja vastaan. *Kansan Uutiset*. Haettu 24.2.2019 osoitteesta <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3655682-kirjailija-kay-ahtaita-lokerointeja-vastaan>
- SKS (2019). SKS pähkinänkuoressa. Haettu 4.1.2019 osoitteesta: <https://www.finlit.fi/fi/suomalaisen-kirjallisuuden-seura/sks-pahkinankuoressa#.XC-E9FwzZPY>
- Tarkiainen, V. & Kauppinen, E. (1961). *Suomalaisen kirjallisuuden historia* (2., korjattu ja lisätty painos). Helsinki: Otava. Alkuperäisjulkaisu 1934.
- Tilastokeskus (2017a). Maahanmuuttajat väestössä. Väestöryhmät. Haettu: 22.2.2019 osoitteesta https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_4
- Tilastokeskus (2017b). Maahanmuuttajat väestössä. Ikärakenne. Haettu 22.2.2019 osoitteesta https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_2
- Tilastokeskus (2017c). Muuttoliike. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/muuttoliike.html>
- Tilastokeskus (2017d). Vieraskieliset. Määrä maittain. Haettu 22.2.2019 osoitteesta <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi. Alkuperäisjulkaisu 2002.

LIITTEET

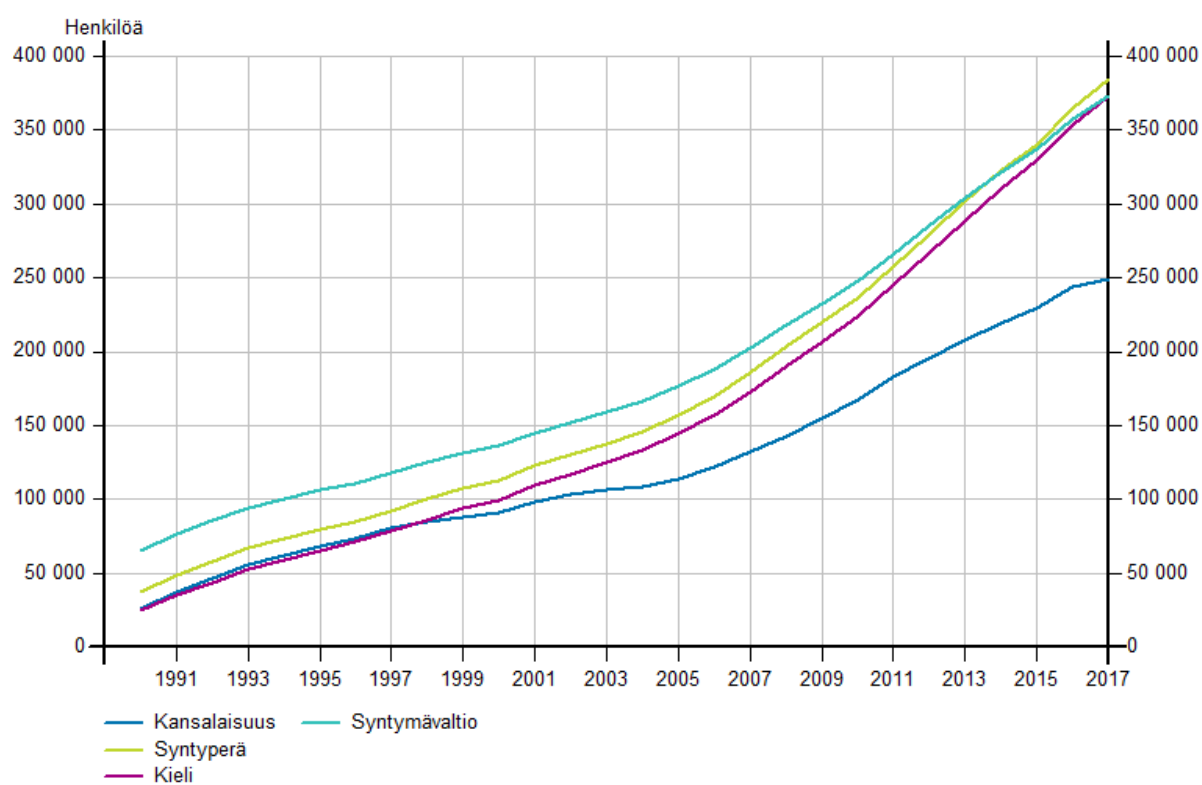
Liite 1. Väestö syntyperän, syntymämaan ja kielen mukaan 2017

Lähde: Tilastokeskus (2017a).

Liite 2. Ulkom. kansalaiset, ulkomaalaistaustaiset, vieraskieliset ja ulkom. syntyneet 1990-2017

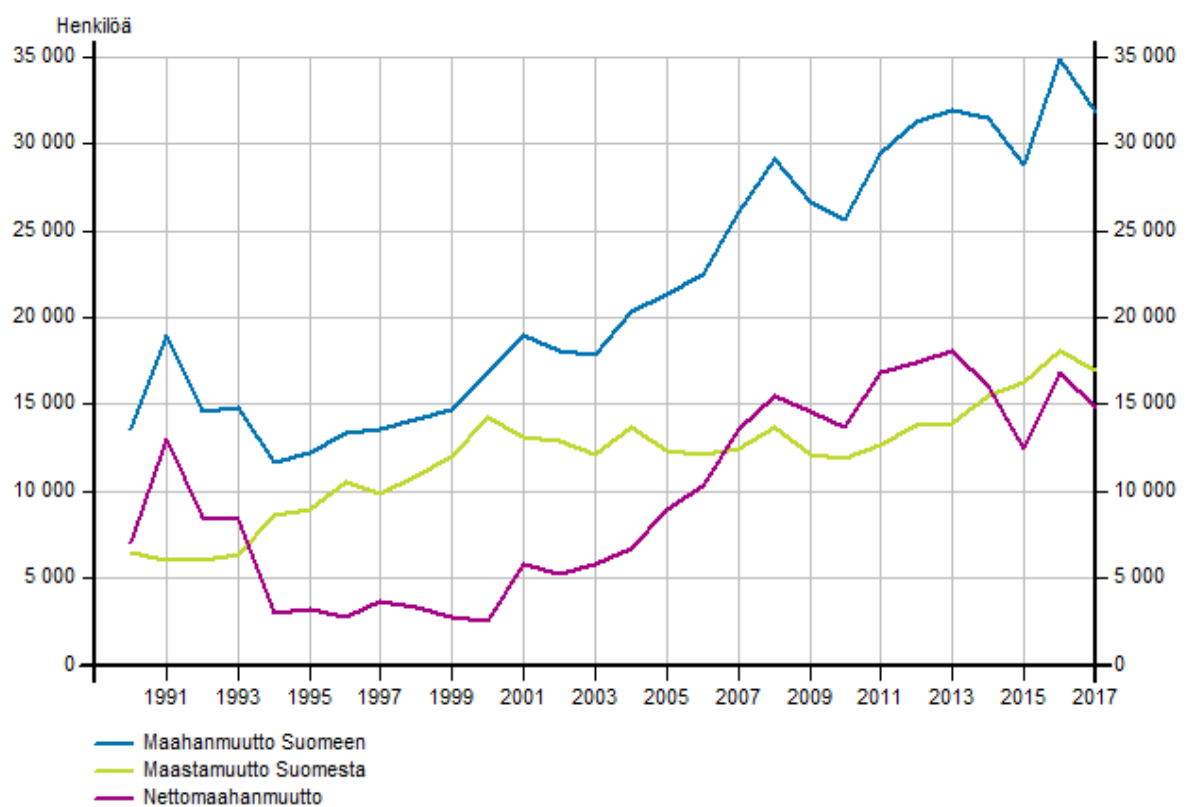
Ulkom. kansalaiset, ulkomaalaistaustaiset, vieraskieliset ja ulkom. syntyneet 1990-2017

Lähde: Tilastokeskus (2017a).

Liite 3. Maahan-, maasta- ja nettomuutto lähtö-/määrämaan mukaan 1990-2017

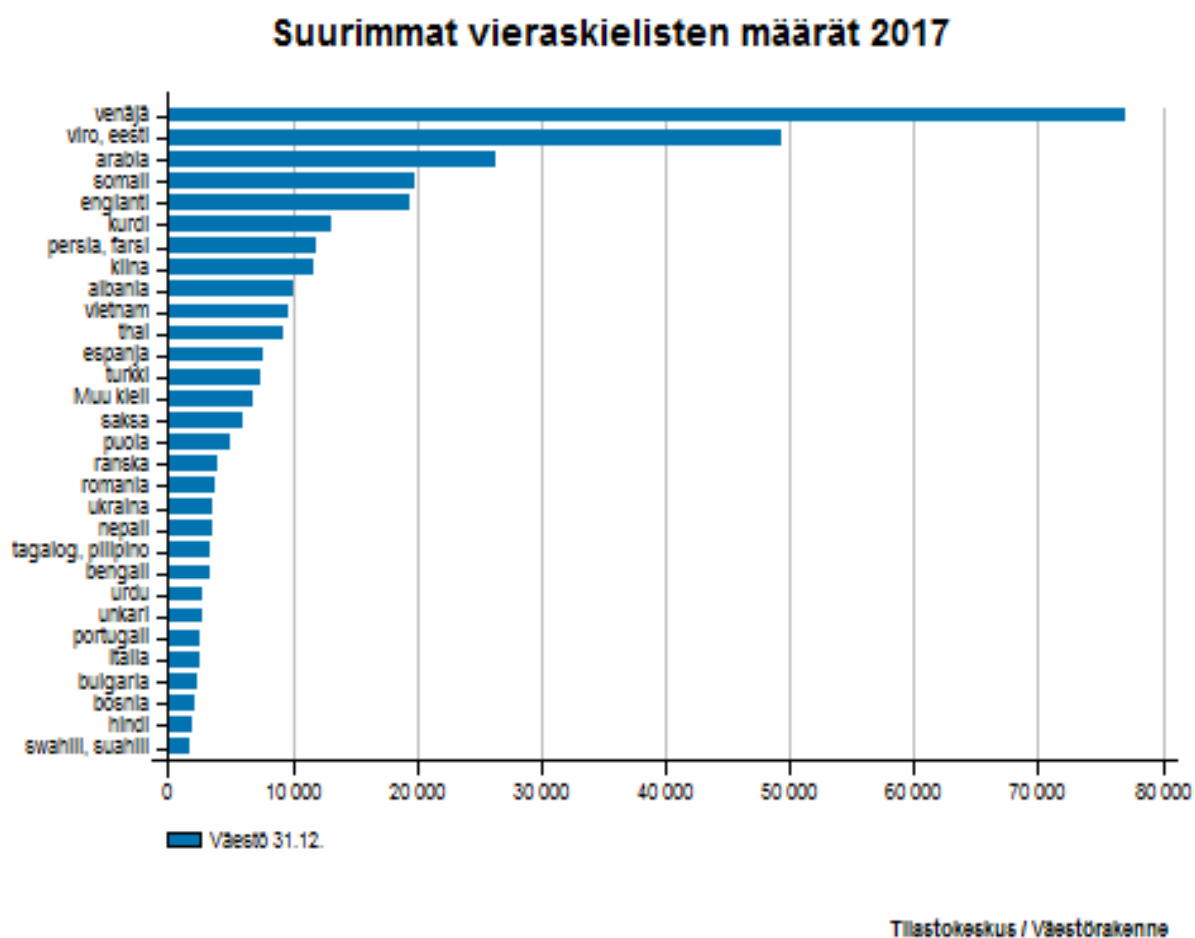
Maahan-, maasta- ja nettomuutto lähtö-/määrämaan mukaan 1990-2017 MAAT YHTEENSÄ

Tilastokeskus / Muuttoliike

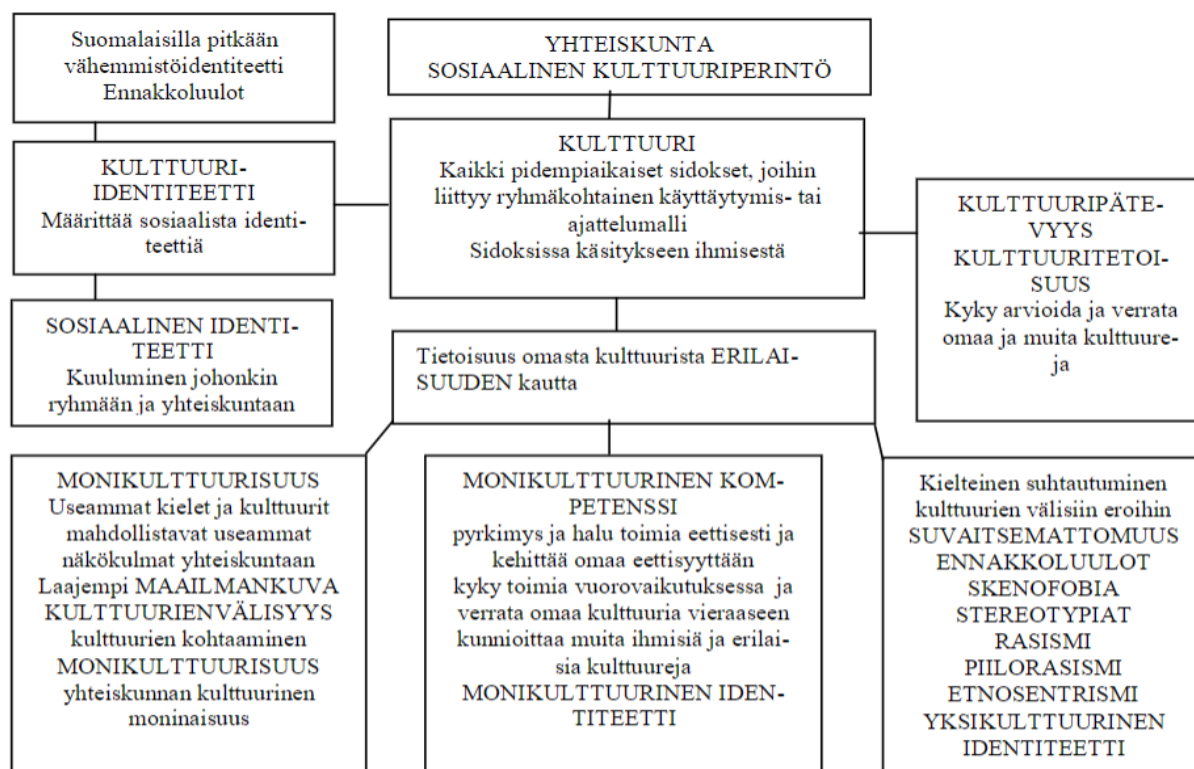
Lähde: Tilastokeskus (2017c).

Liite 4. Suurimmat vieraskielisten määrät 2017

Lähde: Tilastokeskus (2017c).

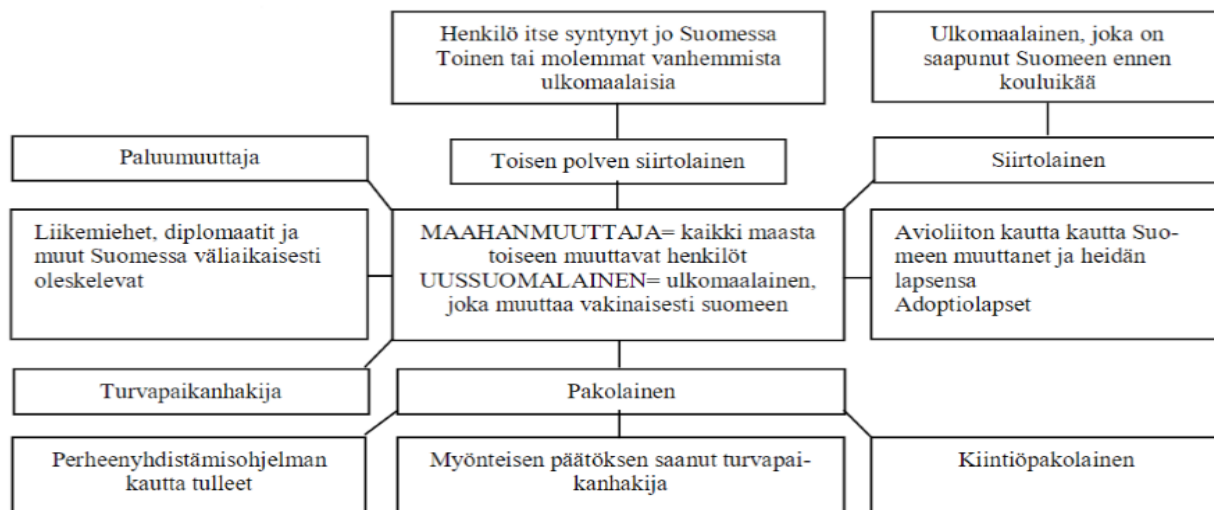
Liite 5. 'Monikulttuurisuus'-käsite eri näkökulmista

KUVIO 2. Monikulttuurisuuden aihepiiriin liittyviä käsitteitä

Lähde: Aerila (2010, 41).

Liite 6. 'Maahanmuuttaja'-käsite eriteltynä

KUVIO 4. Maahanmuuttaja-käsitteen tarkennusta

Lähde: Aerila 2010, 43.